No. of Page : 4 नामांक ROLL NO. P-37
No. of Q. : 29

अर्द्धवार्षिक परीक्षा - 2018-19

Class-X

Time : 3¼ Hrs. विषय - संस्कृत (तृतीय भाषा) MM. : 70

नोट :- एकस्य प्रश्नस्य सर्वेभागा: एकत्र एव क्रमानुसारेण एव लेखनीया।

1. अधोलिखित गद्यांशान पठित्वा तदाधारित-प्रश्नानाम् उत्तराणि यथा निर्देशम् लिखन्तु-
ये सत्यं पालयन्ति, ते सर्वोत्तमं धर्मं कुर्वन्ति। ये च सत्यं परित्यज्य असत्यं भजन्ते, ते महापातकं कुर्वन्ति। या तो ही असत्य भाषणेन स्वस्य हानि: नाशश्च भवत:। समाजस्य लोकस्य देशस्य च मिथ्याभाषणेन नाश: भवति। अत एव उच्यतेनहि सत्यात् परो धर्मो नानृतात् पातकं परम्। सत्यस्य पालनार्थमेव महाराजो दशरथ: प्रियं पुत्रं रामं वनं प्रैपयत्। राजा हरिश्चन्द्र: सत्यपालनार्थमेव सर्वाणि दु:खानि असहत। युधिष्ठिर: सत्यभाषणस्य प्रभावादेव विजयमलभत। महात्मागान्धिमहोदय: सत्यस्यैव सदा शिक्षामदात्। भारतस्य राजचिन्हेऽपि "सत्यमेव जयते" इत्यादरेण उल्लिख्यते। प्रश्ना: -
(क) सत्यभाषणस्य प्रभावात् युधिष्ठिर: कम अलभत्? 1
(ख) यथानिर्देशं प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-
(i) राजाहरिश्चन्द: कानि सर्वाणि असहत्? 1
(ii) मिथ्याभाषणेन कस्य नाश: भवति? 1
(iii) सर्वोत्तम धर्म के कुर्वन्ति? 1
(iv) ये असत्यं भजन्ते ते किं कुर्वन्ति? 1
(ग) यथानिर्देशं प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-
(i) "ये सत्यं परित्यज्य" अत्र सर्वनाम् पदं किम् अस्ति? ½
(ii) "न हि सत्यात् परो धर्मो" इत्यत्र विशेषण पदं किमस्ति? ½
(iii) "सत्यम्" इत्यस्य विलोम पदं गद्यांशात् चित्वा लिखत। ½
(घ) अस्य गद्यांशस्य उपर्युक्तं शीर्षकं लिखत। ½

2. अधोलिखित गद्यांशस्य हिन्दी अनुवाद सप्रसंग कुरुत् - 3
तेन पुन: सैन्यशक्ति संग्रह कार्यम् आरब्धम् महासैन्यं स: रचयामास। तया सेनया च मुगलशासनं प्रति स्वातन्त्रयुद्धं प्रारमत। स्वराज्यहस्तच्युतान अनेकभागान पुन: हस्त गतान कृतवान। तेषुमोही गोगुन्दा, उदयपुरम् इत्यादय: मुख्या: आसन्। स्वराज्ये शान्ति संस्थाप्य "चावणु" नामक स्थानं स्वराजधानीम् अकरोत्। तस्मिन काले 'चावणु" स्थानं स्थापत्यकलाया:, ललितकलाया:, वाणिज्यस्य, विद्यायाश्च प्रमुख केन्द्रम् आसीत्।

3. अधोलिखितस्य पाठ्यपुस्तकात् पठितपद्यांशस्य अनुवाद हिन्दी भाषायां सप्रसंग लिखित्- 3
अपि स्वर्णमयी लंका न मे लक्ष्मण: रोचते।
जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी॥

अथवा

विद्या विवादाय धनं मदाय, शक्ति: परेषां परिपीडनाय।
खलस्य साधोर्विपरीतमैतत्, ज्ञानाय दानाय च रक्षणाय॥

4. अधोलिखितस्य पाद्यपुस्तकात पठित गद्यांशस्य संस्कृतेव्याख्या कार्या- 3
राजा - (बालकमु पलायन्) न चेन्मुनिकुमारोऽयम्, अथकोऽस्य व्यपदेश:?
तापसी- पुरूवंश:।
राजा- (आत्मगतम्) कथमेकान्वयो मम? (प्रकाशम्) न पुनरात्मगत्या मानुषाणामेष विषय:।
तापसी- यथा भद्रमुखो भणति। अप्सर: संबन्धेनास्य जनन्यत्र देव गुरोस्त पोवने प्रसूता।

अथवा

स्वामी केशवानन्दस्य प्रकल्पान् दृष्टुं सरछोटूराम:, के.एम. पणिक्कर: राजर्षि पुरूषोत्तमदास- टण्डन:, भूदान-प्रणेता विनोबा भावे, पं. जवाहरलाल: नेहरू, श्रीमति इन्दिरा गाँधी, बाबू जगजीवन राम:, श्रीलालबहादुर शास्त्री, राजा महेन्द्र प्रताप: महाराजा शार्दूलसिंह, महाराजा करणीसिंह:, मोहनलाल सुखाड़िया, बरकतुल्ला खां, डा. वासुदेव शरण: अग्रवाल: नैकें चान्ये भारतीय वैदेशिकाश्च विद्वांस:, शिक्षाविद:, राजनीतिविद्: धर्माचार्याश्च यथावसरं संगरिया विद्या-पीठे समायाता:।

5. अधोलिखितस्य पाठ्यपुस्तकात् पठित पद्यांशस्य संस्कृते व्याख्या कार्या- 3
कार्या-
न जातु दु:ख गणनीयम्, न च निजसौख्यं मननीयम्।
कार्य-क्षेत्रे त्वरणीयम्, लोकहितं मम करणीयम्॥

6. अधोलिखित अकसु केषाच्चन षट् प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृत माध्यमेन लिखित्- 6
1. सरस्वती कुत्र धन्या? 2. विपत्काले काले पुरूषस्य लक्षणम् किं अस्ति?
3. भारतस्य उत्तरस्यां दिशि क: पर्वत: वर्तते?
4. अभिज्ञान शकुन्तलस्य रचयिता क:? 5. भोजनान्ते किम् पेयम्?
6. महाराजा प्रतापस्य वंश क: आसीत्? 7. वचसा सततं किं करणीयम्?
8. केशवानन्दस्य बाल्यावस्थे नाम: किम आसीत?

निर्देश- प्रश्न संख्या 7-11 पर्यन्त रेखांकित पदमाधृत्य प्रश्न निर्माणं कुरूत-

7. अहिंसा परमो धर्म। 1
8. एतेन मम न अपमान:। 1
9. राम: लक्ष्मणेन सह वनं अगच्छत्। 1
10. महाराणा प्रताप: चित्तौड़गढस्य नृप आसीत। 1
11. मोहन सर्वेषु बालकेषु उत्तम: छात्र: अस्ति। 1
12. प्रश्नपत्रादतिरिच्य स्व पाठ्यपुस्तकात् श्लोकद्वयं लिखत- 1×2=2
13. अधोलिखित पदयो सन्धिविच्छेदं कृत्या सन्धे: नामापि लिखत्- 2
1. पवन: 2. विद्यालय:

14. अधोलिखित पदयो संधिं कृत्वा सन्धेः नामापि लिखत- 2

1. देवः+इन्द्रः 2. रामः+च

15. अधोलिखितरेखांकित पदेषु समस्तपदानां विग्रहं अथवा विग्रहपदानां समासं कृत्वा समासस्य नामापि लिखित- 2

1. मोहन प्रतिदिनं पाठम् पठमि। 2. माता च पिता च ग्रामं गच्छतः।

16. अधोलिखितरेखांकितपदेषु विभक्तिं तत् कारणं च लिखत। 2

1. इदम रामस्य पुस्तकं अस्ति। 2. नगरात बहि आश्रमं अस्ति।

17. अधोलिखित वाक्योः रेखांकितपदेषु प्रकृतिं प्रत्ययं च पृथक कृत्वा लिखत। 2

1. ज्ञानवान सर्वत्र पूज्यते। 2. चटका वृक्षे तिष्ठति।

18. उचित अव्ययवपदै रिक्तस्थानानि पूरित्वा लिखत- इव, तत्र, यथा 3

1. इत्र रामः .... मोहनः। 2. मोहन! .... आगच्छः।

3. .... पिंता तथा पुत्रः।

प्रश्न संख्या 19-22 पर्यन्त वाच्यपरिवर्तनं कुरूत-

19. अहमं पाठम् पठामि। 1

20. रामेण पुस्तकं पठ्यते। 1

21. मया साधुः दश्यते। 1

22. राध गीतं गायति। 1

23. घटिका चित्रस्य सहायतया अंकानां स्थाने संस्कृत शब्देषु समय-लेखन करणीयं-2

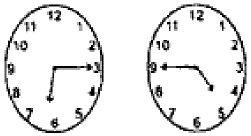

(क) रामः प्रातःकाले .... उतिष्ठति।

(ख) गीत .... विद्यालयात गृहं अगच्छति।

24. अधोलिखित वाक्यं शुद्धं कृत्वा लिखत- 2

1. बालकाः गृहं गच्छति। 2. पिताः पुत्र पालयामि।

25. अधोलिखित वाक्यानाम् संस्कृतभाषायाम् अनुवादं कुरूत- 5

1. राम मीठे फल खाता है। 2. गीता गृह कार्य करती है।

3. कक्षा के बाहर शिक्षक है। 4. राम का भाई लक्ष्मण है।

5. वे फुटबाल खेलते हैं।

26. भवान् रा.मा.वि. सुमेरपुरस्य छात्रः अस्ति। दिन त्रयस्य अवकाशार्थ प्रार्थना पत्रं लिखत्। 3

या

भवान् रामः स्वकीय पितरं प्रति स्वाध्यायविषये अधिलिखितपत्रं मंजुषापदसहायतया पूरयित्वा लिखत-

[सम्यक, भृशम्, विहाय, अस्माकम्, सादरम्, मातरम, अन्यत न्यूनताम्]

सोजतनगरात्:

दिनांक 14 दिस. 2018

परम पूजनीयेषु पितृचरणेश (i)......... प्रणतयः सन्तु। भवतां पत्रम् अधिगतम्। समाचारान् अधीत्य मे मनः (ii)......... मोदतेतराम्। दिसम्बर मासे (iii)......... परीक्षा सम्पत्स्यते। सम्प्रति अध्ययन कर्म (iv)......... चलति। संस्कृत व्याकरणं (v)......... सर्वेषु विषयेषु दक्षतामापन्नोऽस्मि। व्याकरणस्थापि (vi)......... शिघ्रमेव अपनेष्यामि। (vii)......... प्रति मे सादरं प्रणतयः। (viii).......... कुशलम्।

भवत्क सुतः

रामः।

27. मंजुषायाः उपयुक्तपदानि गृहीत्वा "चिकित्सालय-दर्शनम्" इति विषये संवादं पूरयत्- 3

तत्र, त्वम्, भवनम्, रोपेन, चिकित्सा, उदरः

पुनीतः - सुरेश! त्वं .... गच्छसि।

सुरेशः - पुनीतः! .... अपि आगच्छ।

पुनीतः - अरे! किं भवनम् अस्ति।

सुरेशः - तत् .... चिकित्सालय अस्ति।

पुनीतः - त्वम् किमर्थं चलावः?

सुरेशः - मम मातुलं दृष्टुम इच्छामि।

पुनीतः - सः केन .... पिडित

सुरेशः - सः .... रोगेन पिडित

पुनीतः - तत्र कः .... करोति।

28. अधोलिखितं अनुच्छेदं मंजुषायाः सहायतया रिक्त स्थानानि पूरयित्वा लिखत- 3

कुतः, अत्र, इति, तत्र, तावत्, किम्

(i) रात्रौ पक्षिणौ .... निवसन्ति।

(ii) न जाने .... अनभिमतं दर्शयिष्यामि।

(iii) .... अत्र निर्जने वने तण्डुलकणानां सम्भवः?

(iv) तन्निरूप्यातां ....।

(v) तद् .... धैर्यभवलम्ब्य प्रतीकारश्चिन्त्यताम्।

(vi) .... विचिन्त्य सर्वे पक्षिणः जालमादायोत्पतिताः।

29. अधोलिखितवाक्यानि क्रमरहितानि सन्ति। यथाक्रमं संयोजनं कृत्वा लिखत्- 3

1. घटे जलं अल्पम् आसीत्। 2. तस्य मस्तिष्के एकः विचारः समागतः।

3. एकः पिपासितः काकः आसीत्।

4. सः पाषाणखण्डानि घटे आक्षेपत्, जलं च उपरि आगतम्।

5. सः वने एकं घटम् अपश्यत। 6. जलं पीत्वा काकः ततः अगच्छत्।

❖